

نگاهی به وضعیت سانسور هنری در اسرائیل

هر چیزی ما می خواهیم بگو!

فیلم عبری دریا که باعث حملات مجدد می‌کشد
می‌کشد
هنرمندان رژیم
عبری شد

در سال ۲۰۱۸، بحث لایحه‌ای به نام «وفاداری فرهنگی» مطرح شد که به وزیر اجازه می‌داد تأمین مالی نهادهای فرهنگی را به دلیل عملکرد «ضد اصول دولت» متوقف کند

محمد علی زیدانبار

از ابتدای تأسیس رژیم اسرائیل، موضوع سانسور در هنر همواره در مرکز کشاکش میان آزادی بیان و الزامات سیاسی اجتماعی قرار داشته است. در دهه های ۵۰ و ۶۰ میلادی، نمایشنامه ها و آثار تصویری که به فلسطینی ها یا روایت های جایگزین از تاریخ می پرداختند، با محدودیت یا حذف مواجه می شدند. دولت وقت با استناد به «حفظ روحیه ملی»، در مواردی جلوی انتشار یا نمایش عمومی آثار را گرفت. در دهه های ۷۰ و ۸۰، با ظهور هنر اجرا و نمایش های اعتراضی، تنش ها شدت گرفت. نمونه معروف آن نمایشنامه «دوستان درباره عیسی می گویند» نوشته آموس کینان بود که واکنش های تند مذهبی و سیاسی برانگیخت و به بحثی ملی درباره مرزهای نقد دینی و هنری تبدیل شد. رسانه های عبری در آن دوره بارها به «محدودیت های رسمی و غیررسمی» اشاره کردند که هنرمندان را به سمت خودسانسوری سوق می داد. از ابتدای قرن بیست و یکم، شکل سانسور پیچیده تر شد. علاوه بر مداخله مستقیم دولت، فشار گروه های مذهبی و نهادهای محلی بر موزه ها و سالن ها افزایش یافت. در چندین مورد، آثار هنری با موضوع فلسطین یا نقد سیاست های دولتی از نمایشگاه ها حذف شدند. همان طور که نشریه دانشگاهی بزائل تأکید کرده، «مرز میان سیاست فرهنگی و سانسور آشکار» در اسرائیل روز به روز مبهم تر می شود.

آیا در دوران معاصر نیز چنین مشکلی در رژیم عبری وجود دارد؟

در اوایل سال ۲۰۲۳، می کی ژهار، وزیر جدید فرهنگ اسرائیل، اعلام کرد که «تأمین مالی هنرهایی که وجهه اسرائیل را خدشه دار می کنند یا روایت دشمن را تبلیغ می کنند» متوقف خواهد شد. او در بیانیه ای گفت: «تا زمانی که من مسئولم، مالیات دهندگان اسرائیلی پولشان را برای مراسمی که به سربازان قهرمان ما توهین می کند، پرداخت نخواهند کرد.» این تصمیم بلافاصله به واکنش های گسترده اجتماعی، هنری و حقوقی منجر شد. انجمن های هنری و مدافعان آزادی بیان از این اقدام به عنوان فشار سیاسی بر هنر و خودسانسوری گسترده نام بردند. برخی هنرمندان هشدار دادند که این خط مشی می تواند باعث شود بسیاری از آثار انتقادی و بحث برانگیز از سوی نهادهای دولتی حذف شوند. همچنین ژهار اخیراً و در واکنش به اعلام برندگان جشنواره فیلم اوفیر نوشت که برنده شدن فیلم «دریا» داستانی درباره پسر بچه ای فلسطینی در جواریز اوفیر باعث شده که مراسم فیلم ملی را «به یک رسوایی» تبدیل کند و خواستار قطع یارانه آن شد. این فیلم به نماینده رسمی اسرائیل برای اسکار تبدیل شد و در عین حال مورد انتقاد شدید وزیر فرهنگ قرار گرفت. با بالاگرفتن

بحث ها در این مورد، منتقدان به پیشینه ای قانونی اشاره کردند که از قبل امکان ایجاد چنین محدودیت هایی را پیش بینی کرده و اختیار انجام آن را به دولت داده است. در سال ۲۰۱۸، بحث لایحه ای به نام «وفاداری فرهنگی» مطرح شد که به وزیر اجازه می داد تأمین مالی نهادهای فرهنگی را به دلیل عملکرد «ضد اصول دولت» متوقف کند. مخالفان آن لایحه هشدار دادند که این طرح هنر را به «رسانه دولت» تبدیل خواهد کرد و آغاز مسیری است که به یک دیکتاتوری ختم می شود.

نبردی بر سر خشکی و دریا!

پیش تر گفتیم که وزیر فرهنگ رژیم، می کی ژهار، در ماه سپتامبر اعلام کرد که بودجه دولتی معتبرترین جایزه سینمایی کشور، مراسم اوفیر، متوقف خواهد شد؛ زیرا فیلم برنده اسمال با عنوان «دریا» به روایت فلسطینی ها پرداخته و از نگاه او چهره ارتش اسرائیل را خدشه دار کرده است. وضعیتی که با واکنش شدید منتقدانی همراه شد که هشدار دادند این رویکرد می تواند به خودسانسوری گسترده و حذف آثار انتقادی منجر شود. تنش های اخیر تنها به سینما محدود نمانده و چندی پیش این اتفاقات برای مستند No Other Land نیز رخ داده است؛ اثری مشترک از هنرمندان فلسطینی و اسرائیلی که به تخریب خانه ها در کرانه باختری می پردازد و از سوی وزیر «تخریف تصویر اسرائیل در جهان» توصیف شد. موضع گیری های ژهار باعث شد بحث های تازه ای در محافل حقوقی و دانشگاهی درباره اختیارات وزیر فرهنگ و مرز قانونی دخالت دولت در هنر شکل بگیرد. برخی وکلا تأکید دارند که لایحه سال ۲۰۱۸ قدرت قانونی در دست وزیر فرهنگ قرار نمی دهد، چهارچوب روشنی برای قطع بودجه وجود ندارد و این تصمیمات می تواند به ابزار فشار سیاسی بدل شود. طبق گفته این متخصصان حقوقی در رژیم عبری، وزیر فرهنگ حق ندارد بودجه ای را که به یک نهاد هنری تخصیص داده شده، قطع کند؛ اختیارات ژهار و هر وزیر فرهنگ دیگری محدود است و مداخله در قضاوت حرفه ای انتخاب فیلم ها توسط اعضای آکادمی قانونی نیست. همچنین گفته های ژهار در مورد فیلم «دریا» باعث شد که انجمن فیلم اسرائیل و آکادمی فیلم و تلویزیون طی بیانیه ای اعلام کنند که انتخاب فیلم بر اساس کیفیت هنری بوده و تصمیم های سیاسی و سلیقه ای می تواند آزادی هنری را تهدید کند. اساف امیر، رئیس آکادمی گفت که «انتخاب فیلم دریا یک پاسخ محکم و رسای هنری در مقابل فشار دولت است؛ این فیلم حساسیت نسبت به انسان را به طور کلی نشان می دهد و با ایجاد توانایی دیدن «دیگری»، حتی اگر عضو مردم شما نباشد، امید کوچکی می دهد.» شای کارملی پولاک، کارگردان فیلم دریا، هم گفته است: «این نوع واکنش ها برای

آیا این وضعیت با «تنها دموکراسی خاورمیانه»! منطبق است؟

شعار «اسرائیل تنها دموکراسی خاورمیانه»! سال هاست در ادبیات سیاسی این رژیم و حامیان بین المللی آن تکرار می شود؛ شعاری که بر وجود انتخابات آزاد، نظام چند حزبی و نهادهای قضایی مستقل تأکید دارد. اما رخداد های اخیر در عرصه فرهنگ و هنر، به ویژه تصمیم وزیر فرهنگ برای قطع بودجه جشنواره ها و فیلم هایی که روایت رسمی دولت را به چالش می کشند، این تصویر را زیر سؤال برده است. در حالی که در یک دموکراسی، آزادی بیان و استقلال فرهنگی به عنوان پایه های اصلی تلقی می شوند، هنرمندان اسرائیلی این روزها با فشار مستقیم دولت برای خودسانسوری و خطر حذف منابع مالی مواجهند. قطع حمایت از مراسم اوفیر به دلیل انتخاب فیلمی با محوریت کودک فلسطینی، یا حملات لفظی به مستند هایی که به تخریب خانه ها در کرانه باختری پرداخته اند، نشان می دهد دولت می خواهد روایت فرهنگی را در چهارچوبی بنیادگرایانه محدود کند. این وضعیت منتقدان داخلی را به مقایسه اسرائیل با دولت هایی کشانده که آزادی هنری را ابزاری برای تبلیغ رسمی می بینند. اگرچه ساختار انتخاباتی و قضایی اسرائیل همچنان فعال است، ولی روند محدود سازی در عرصه فرهنگ، فاصله ای آشکار میان شعار «تنها دموکراسی منطقه»! و واقعیت کنونی ایجاد کرده است؛ فاصله ای که در نگاه بسیاری از ناظران می تواند مشروعیت ادعای دیرینه اسرائیل را تضعیف کند.

سخن آخر

از آموس کینان تا شای کارملی پولاک، از آموس عوز تا گید یون لوی، طی هشت دهه اخیر همیشه کسانی بوده اند؛ بهبودی هایی که اتفاقاً همبستگی خود را با «آرمان ملت یهود» بارها اعلام کرده اند و با این حال با دولت عبری در جنگ و جدل بوده اند که: «آنچه شما به اسم آزادی بیان می فروشید، کالایی است که خریدار مشخص دارد و در بازار دموکراسی شما، برای خیلی ها جایی پیدا نمی شود.»